

STUDIU. Români cu venituri mai mici resimt mai tare creșterea prețurilor

În 2023, numărul de persoane expuse riscului de sărăcie va crește dacă autoritățile nu utilizează în cel mai scurt timp posibil toate instrumentele monetare și non-monetare pentru a tempera inflație

Inflația afectează pe toată lumea, însă nu în același fel. Cei mai săraci români au ajuns să resimtă o rată medie a inflației mai mare cu 1,4% decât cea calculată pentru toată populația României, este concluzia la care a ajuns un grup de cercetători de la Institutul European pentru Studii Economice (Christian Năsulea, Radu Nechita și Diana Năsulea). Ei au analizat datele statistice colectate de INS în perioada octombrie 2021 - octombrie 2022 și au concluzionat că temperarea inflației este esențială pentru protejarea economiilor și bunăstării populației. Alături de măsurile de politică monetară, trebuie folosite în cel mai scurt timp posibil și toate instrumentele non-monetare pe care le avem la dispoziție pentru a nu periclita nivelul de trai. Studiul „Creșterea costului vieții: recomandări pentru scăderea inflației” poate fi descărcat de aici: <https://ies-europe.ro/studii/cresterea-costului-vietii>.

Prețurile celor mai multe categorii de produse alimentare au înregistrat în luna octombrie 2022, raportat la prețurile din luna octombrie a anului trecut, creșteri mai mari decât inflația. Cele mai mari scumpiri sunt la uleiul de gătit (+41,9%), lapte și produse lactate (+26,3%), produse de morărit și panificație (26%), legume și conserve de legume (+24,7%), ouă (+24,7%) sau zahăr (+22,9%). În total, produsele alimentare dețin o pondere de 33,02% din coșul de consum, iar faptul că prețul acestora a crescut cu 20,58% a influențat decisiv inflația generală din România.

Scumpirile înregistrate la alte două categorii importante de produse, energia (+32,4%) și combustibilii (+19,7%), au contribuit de asemenea la inflația cu care se confruntă astăzi economia României, 15,3% la nivelul lunii octombrie, inflație pe care însă românii cu venituri mici o resimt ca fiind de 16,7%.

„Pentru a înțelege de ce inflația afectează în principal oamenii mai săraci, trebuie ținut cont de faptul că salariile au tendința de a se adapta mai greu la condițiile pieței. Într-o situație inflaționistă, veniturile mici cresc cu întârziere mai mare, ceea ce duce la o scădere a puterii de cumpărare pentru familiile cele mai sărace. Inflația face ca săracii să devină și mai săraci”, a declarat Diana Năsulea, drd. ASE București, unul dintre autorii studiului.

O mai bună înțelegere a fenomenului reiese din analiza modului în care românii își prioritizează cheltuielile. Astfel, cei mai săraci 10% dintre români alocă 48,5% din cheltuielile de consum pentru achiziționarea de produse alimentare și băuturi nealcoolice, în vreme ce cei mai bogați 10% dintre români alocă, pentru aceleași produse, doar 24,2% din cheltuielile lor de consum. În același timp, cei mai săraci alocă până la 15,2% din venituri pentru întreținerea locuinței, energie și combustibili, în condițiile în care românii bogați alocă 13,2% din cheltuielile de consum pentru aceleași produse.

Impactul inflației este covârșitor și asupra pensionarilor, care au dificultăți în asigurarea unui trai decent, iar în acest caz politicile guvernelor post-decembriste au dus la o situație a sistemului de pensii *„de o gravitate intuită, dar subestimată de public și ignorată de acțiunile politicienilor”,* spun cercetătorii de la IES-Europe.

„Această situație este o consecință directă a structurii sistemului de pensii de stat, care le oferă pensionarilor sume relativ mici în comparație cu valoarea contribuțiilor plătite pe perioada vieții lor active. Dacă acestea ar fi investite într-un sistem de pensii cu capitalizare, pensiile rezultate ar fi mult mai mari”, afirmă Radu Nechita, conferențiar la Universitatea Babeș-Bolyai, autor al studiului.

Fumăm accize cu TVA

O altă categorie de produse care îi ard la buzunar pe români este cea a alcoolului și tutunului, pentru care statul impune accize cu scopul declarat de a încuraja un comportament responsabil în ceea ce privește consumul acestor produse.

„Accizele contribuie la creșterea prețurilor la aceste categorii de produse. Altfel spus, statul are grijă de noi scumpind unele produse care ne plac, iar impactul accizelor asupra prețului final nu este deloc neglijabil”, atrage atenția Christian Năsulea, lector la Universitatea din București, care adaugă că, de exemplu, aplicarea accizelor și a TVA-ului poate duce la creșterea cu două treimi a prețului de raft în cazul băuturilor spirtoase.

Aproape la fel se întâmplă și în cazul produselor din tutun: acciza și TVA-ul aplicabil accizei reprezintă 64% din prețul de raft al unui pachet de țigări, ceea ce face ca aplicarea accizei să ducă aproape la triplarea prețului de vânzare al unui pachet de țigări. Pentru țigările de foi, acciza și TVA-ul aplicat accizei reprezintă peste 53% din prețul de raft. *„Pe scurt, fumăm accize”,* spun autorii studiului.

Buzunarele românilor vor fi afectate, începând cu data de 1 ianuarie 2023, și de scumpirea băuturilor răcoritoare pe bază de zahăr, ca urmare a creșterii cotei TVA pentru aceste băuturi, de la 9 la 19%. Această taxare face parte din categoria impozitării regresive, care tinde să afecteze mai mult consumatorii cu venituri mici, adică cei care alocă deja o proporție mai ridicată din veniturile lor pe mâncare și băutură.

„Creșterea nivelului de taxare pentru băuturile răcoritoare pe bază de zahăr s-ar putea traduce în mai puține resurse pentru achiziționarea produselor alimentare mai sănătoase. Rămâne de văzut dacă scopul lor declarat, anume reducerea consumului de zahăr pentru prevenirea anumitor boli, va fi atins”, mai spune Diana Năsulea. Ea atrage atenția că, atunci când prețul unui produs crește considerabil, consumatorii se vor orienta către substitute de pe piață, care însă pot fi chiar mai dăunătoare decât produsul inițial, fapt ce compromite obiectivul declarat, acela de a impulsiona populația să nu consume produse dăunătoare.

În concluzie, spun autorii studiului, multe taxe sunt introduse cu motivația utilității publice, a sănătății publice, a interesului cetățeanului sau a îndeplinirii altor obiective importante de natură socială, dar deseori principalul obiectiv, și uneori singurul, este acela al colectării de venituri la bugetul de stat.

„Chiar și în situația în care acceptăm obiectivele taxării ca fiind legitime, și am identifica situații în care aceste obiective ar fi îndeplinite în totalitate în urma taxării, în ultimă instanță realitatea este că taxarea reduce puterea de cumpărare a cetățenilor. Mai mult, taxarea este completată de reglementări non-fiscale, ce îngreunează activitatea agenților economici sau creează bariere la intrarea pe piață a unor noi operatori. Aceasta conduce la prețuri mai mari și competitivitate mai redusă pe piața internațională.”, spune Christian Năsulea.

Energie. Controlul prețurilor produce efecte negative resimțite în timp

„Dacă în cazul unor produse precum cele din tutun, al băuturilor alcoolice sau al răcoritoarelor pe bază de zahăr putem identifica legate de sănătatea populației, care ar putea fi folosite ca justificare pentru introducerea taxării suplimentare a consumului, aceste intervenții sunt mult mai greu de argumentat în domeniul energiei, în mod special într-o perioadă în care românii se luptă cu neajunsurile provocate de creșterea galopantă a prețurilor. Desigur, reducerea poluării poate fi și este folosită ca argument pentru a justifica accizele aplicate produselor energetice, însă prioritatea ar trebui să fie creșterea disponibilității energiei de orice fel într-o țară în care un procent mare din populație trăiește într-o stare de sărăcie energetică”, declară Radu Nechita.

Discuția este importantă, deoarece produsele energetice au o pondere importantă în cheltuielile gospodăriilor (8,3% la Energie electrică, gaze și încălzire centrală, respectiv 8% la Combustibili). Situația actuală a prețurilor în domeniul energiei este influențată de mai mulți factori ce acționează asupra cererii și ofertei, asupra așteptărilor producătorilor și a consumatorilor. Unii dintre aceștia acționează de mai multă vreme, alții s-au adăugat recent. Este vorba despre „persecutarea” reglementară a surselor de energie considerate non-verzi, precum cărbunele, gazele de șist, motorina și, într-un viitor apropiat, benzina; „persecutarea” fiscală - prin supraimpozitarea explicită (accize) sau implicită (taxe de carbon); respectiv consecințele invaziei ruse în Ucraina, cu

incertitudinile, perturbările și distrugerile inerente unui război, combinate cu deciziile politice de sancționare a statului agresor (embargo).

Un impact deosebit asupra evoluției prețurilor din domeniul energiei îl au însă intervențiile autorităților în domeniul monetar și reglementările sectorului energetic. Controlul prețurilor produce efecte negative resimțite în timp de un număr mare de persoane, inclusiv pe cei care se bucură inițial de acest „cadou”. Autorii studiului IES-Europe „Creșterea costului vieții: recomandări pentru scăderea inflației” dau ca exemplu plafonarea, la un preț situat un pic peste jumătatea celui de pe piață, a unor produse precum lemnul de foc, brichetele și peleții, măsură care a condus la dispariția de pe piața oficială a acestor produse și la apariția unei piețe paralele.

„Această situație a avantajat rețelele de defrișări ilegale și a mărit vulnerabilitatea celor mai săraci locuitori ai țării”, spune Radu Nechita, care recomandă renunțarea la strategiile de plafonare a prețurilor (pentru că demotivează atât economisirea cât și producerea resurselor) și atenuarea impactului social prin alte mecanisme de compensare, sub condiție de venit.

Statul crește în această perioadă nivelul de reglementare și nivelul de taxare ceea ce va duce la creșterea costurilor. Plafonarea menține artificial prețurile scăzute, lucru care se întâmplă în prezent, dar costurile respective sunt transferate către viitor, fie direct, prin compensare, fie indirect, prin pierderea de competitivitate menționată anterior.

„Pe termen scurt, trebuie găsit un mecanism care să stimuleze economisirea resurselor inclusiv de către persoanele beneficiare ale ajutorului și trebuie evitată adoptarea pe viitor a măsurilor care includ controlul prețurilor, ba trebuie renunțat chiar și la evocarea acestui gen de măsuri ineficiente și contraproductive”, mai spune Radu Nechita.

Pe termen mediu, este necesară accelerarea eforturilor de interconectare la electricitate și gaz, astfel încât consumatorii să câștige prin creșterea concurenței și a siguranței livrării. Ar trebui intensificată extragerea gazului din perimetrele de gaz deja identificate, cum ar fi cel de 42-84 miliarde de metri cubi din zona Neptun Deep (Marea Neagră) sau cel de 30 miliarde de metri cubi de la Caragele (județul Buzău) și continuate prospecțiunile, inclusiv la gazele de șist. O contribuție importantă a statului ar consta inclusiv în asigurarea unei stabilități legislative, cerută în mod explicit și public de către investitorii români și străini.

Pe termen lung, România are interesul să se poziționeze explicit și pro-activ în favoarea energiei nucleare, alături de Franța, în toate instanțele UE. Creșterea producției de energie nucleară, chiar revizuirea critică a normelor care se dovedesc excesive, apoi stabilizarea lor pentru a putea trece la standardizare, producție „de serie”, prefabricate etc sunt de asemenea măsuri recomandate de autorii studiului astfel încât să fie reduse semnificativ, fără rabat de la calitate, costurile construirii unei centrale nucleare.

Există și un domeniu atipic, telecomunicațiile

Raportul Institutului European pentru Studii Economice mai scoate în evidență un lucru interesant: există un domeniu atipic pentru economia românească, cel al telecomunicațiilor. Este singurul domeniu în care s-a înregistrat o scădere a prețurilor în perioada octombrie 2021-octombrie 2022, prețul serviciilor de telefonie scăzând cu 0,76%. Deși serviciile de furnizare a accesului la Internet au înregistrat o creștere de 3,33% a prețurilor între 2015 și 2022, aceasta s-a situat mult sub rata cumulată a inflației pentru aceeași perioadă (33,72%).

Calitatea serviciilor este de asemenea foarte ridicată, viteza internetului fix din România fiind în top 10 la nivel mondial. În România viteza medie de descărcare prin conexiuni fixe era, în luna octombrie 2022, a doua cea mai mare în rândul țărilor UE, după Franța, România mai fiind depășită la nivel european doar de Elveția și Monaco. Explicația stă în faptul că, deși reglementările din sectorul telecomunicațiilor sunt variate, în practică ele nu îngăduiesc concurența. Consumatorii au de câștigat pentru că nivelul de reglementare este mai redus, barierele la intrarea pe piață au fost foarte puține înainte de înființarea ANCOM, iar produsele și serviciile nu sunt suprataxate.

„Ca recomandare, trebuie găsite în continuare oportunități pentru debirocratizare și pentru simplificarea accesului pe piață a potențialilor investitori. Din punct de vedere al taxării, nu trebuie luate niciun fel de măsuri speciale. Autoritățile trebuie să reziste tentației manifestate în alte domenii, de a oscila imprevizibil între subvenționare și suprataxare”, a mai declarat Christian Năsulea.

Studiul „Creșterea costului vieții: recomandări pentru scăderea inflației”, realizat de Christian Năsulea, Radu Nechita și Diana Năsulea în cadrul Institutului European pentru Studii Economice (ies-europe.ro), pe baza analizei calitative a unor informații publice, din baze de date ale Eurostat, OECD, Banca Mondială, OMS și INS face parte dintr-o cercetare pan-europeană coordonată de Epicenter Network (epicenternetwork.eu). Primul studiu din această serie a fost publicat de autori în iunie 2022. IES-Europe este o organizație non-guvernamentală fondată în 1989, ale cărei principale activități sunt legate de educația economică și de promovarea principiilor liberalismului clasic în politicile publice și în societate în general. Epicenter este o rețea independentă de organizații non-guvernamentale ce își propune să ofere informații în dezbaterile publice pe marginea politicilor publice ale Uniunii Europene și să promoveze principiile unei societăți libere bazându-se pe expertiza economică a membrilor săi.